

Gaañilaa Islaamaa-Lakk.3.1

Description

Muharramaat-(Dubartoota Fuudhun Haraama tañman)-kutaa-1

Akkuma kutaa darbee keessatti jenne gaañilli funyoo cimaa dhiiraa fi dubartii walitti hidhuudha. Garuu funyoon gaañilaa kuni dubartii fi dhiira hunda walitti hin hidhu. Kana jechuun dubartoonni hundi dhiira hundaaf niiti hin tañman. Dubartoota keessaa dhiira irratti fuudhun haraama (dhoowwaa) kan tañmantu jiru. Tarii ummanni Oromoo harki caalu gosaan waan wal fuudhaniif dubartoonni isaan fuudhan haraama tañmuu irraa fagaachu dandañu. Oromoo Arsii biratti gosa tokko keessatti namoonni wal hin fuudhan. Fakkeenyaaf, gosti Garjeeda jedhamtu keessatti dhiirri Garjeeda tañmee fi dubartiin Garjeeda taatee wal hin fuudhan.

Garuu yeroo ammaa, akkuma namoonni gara magaalotaatti godaananiin, gosa ofii dagachaa jiru. Kanaafu, gosaan wal fuudhun yeroo keessa ni dagatamaa jechuudha. Nuti dhaloonni ammaa wanti nurraa eeggamu shariñaa (seera) Rabbii (subhaanahu wa tañmaalaa) beekne jireenya keessatti hojii irra oolchudha. Wanti abbootin keenya hojjatan shariñaa waliin yoo deeme, suni tole, ni hordofna. Tañmuu baannan, abbooti keenya akkeessun shariñaa faalleessu hin qabnu. Wanta Rabbiin haraamaa hin goone, haraamaa jechuun zulmii (miidhaa) guddaa waan tañmeef. Mee harñma dubartoota nurratti fuudhun haraama tañman haa ilaallu.

Dubartoota fuudhun haraama tañme bakka lamatti qoodun ni dandañama. Isaaniis: Yeroo hundaa haraamaa kan tañmanii fi yeroo murtaañaf (muraasaaf) haraama kan tañman.

1-Yeroo Hundaa Haraama Kan tañman

Dhiirri dubartoota akkanaa fuudhun yeroo hundaa isaaf hin hayyamamu. Fkn, haadha fi obboleetti ofii fuudhun yeroo hundaa isaaf hin hayyamamu. Dubartoonni kunniin bakka saditti ramadamu. **Dhiigan haraama kan tañman, hoosisuun haraama kan tañmanii fi soddummaan haraama kan tañman.**

A. Dhiigan haraama kan tañman

Dhiigan yommuu jennu dhaloota dhiigaatin kanneen wal qunnamaniidha. Dhiigan haraama kan tañman torba. Isaaniis;

1-Haawwanñ“ Haadha ofii, haadha abbaa (Akkawoo), haadha haadha fi akkawoo akkawooñ,

2-Intalootañ“ kunniin dubartoota dhalootan abbatti hidhannaa qabaniidha. Kanneen akka intala inni dhalchee, intala ilmaan isaa, intala intala isaa.

3-Obboleettiwwanñ“ jihaa (karaa) hundaan obboleetti isaa. Kanneen akka obboleettii abbaa fi haati tokko tañmanii, obboleettii abbaa qofa irraa, obboleetti haadha qofa irraa. Kanniin fuudhun isarratti haraama.

4-Adaadota- kunniin obboleettiwwan abbootiti. Obboleetti abbaa ofii, adaadaa abbaa gara abbaatin

(obboleetti akakaayyuu), adaadaa haadhaa gara abbaatin of keessatti qabata.

5-Haboowwan“ kunniin obboleettiwwan haawwanii of keessatti qabata. Kanneen akka obboleetti haadha ofii, adaadaa haadhaa gara haadhatin, adaadaa abbaa gara haadhatin.

Karaan salphaan kana itti qabatan, dubartiin dhiira tokkoof adaada taate ykn abbaa fi haadha isaatiif adaadaa taate fuudhun isarratti dhoowwadha.

6-Intala obboleessa isaa“ jhaa hundaan intala obboleessaa fuudhun hin taâ™u.

7- Intala obboleetti isaa“ karaa hundaan intala obboleetti fuudhun hin taâ™u.

Qurâ™aana keessatti kunniin torban haala kanaan eeraman:

﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ
وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ﴾

Haawwan keessan, intaloonni keessan, obboleettiwwan keessan, adaadonni keessan, haboowwan keessan (obboleetti haadhaa), intaloonni obboleessaa, intaloonni obboleetti isin irratti haraama godhamanii jiru. Suuratu An-Nisaa 4:23

Gosoota dubartootaa torban kanniin keessaa kamiyyuu fuudhun dhiira irratti haraama. Karaan salphaan kanniin itti qabatan kana: **dhiigan kan walitti firooman dhiira irratti haraama, kanniin afran malee. Isaaniis; intala abbeeraa isaa, intala eessuma isaa, intala adaadaa isaa, intala haboo isaa (intala obboleetti haadhaa)**[1]. Kanniin afran fuudhun isarratti haraamaa miti. (Ragaan kanaa Suuratu al-Ahzaab 33:50 keessatti argachuun ni dandaâ™ama).

B.Hoosisuun haraama kan taâ™an

Dubartii harma nama hoosistee fi dubartii hoosisaan obboleetti taate fuudhun haraama. Ragaan kanaa aayaa (keeyyata) armaan olii irraa kan itti fufeedha:

﴿وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّاتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضْعَةِ﴾

Haawwan keessan kan isin hoosisanii fi obboleettiwwan keessan kan hoosisa irraa taâ™an isin irratti haraama godhamanii jiru. Suuratu An-Nisaa 4:23

Dubartii nama hoosiste qofa osoo hin taâ™in haawwan ishii, intaloonni ishii, obboleettiwwan ishii, adaadonni ishii, haboowwan ishii fi kkf fuudhun hin taâ™u. Gabaabumatti wanti dhiigan haraama taâ™e hoosisaanis haraama taâ™a. Ragaan kanaa hadiisa Ergamaa Rabbii (SAW) irraa dhufeedha:

ØšÛ„Ø±ÛžÛ‘Ø¶ÛžØ§Ø¹ÛžØ©Û•ØªÛ•ØÛžØ±Û•Û•Û•Û•Û•ÛžØ§ ØªÛ•ØÛžØ±Û•Û•Û•Û•
Ø§Û„Û•Û•Û•Û•„Ø§ÛžÛ•ÛžØ©Û•

Wanta dhiigni haraama godhu hoosisuunis haraama ni godha. Sahih al-Bukhari 5099

Dubartii nama hoosiste akka haadha ofiitti ilaalun, firoonni ishii kan dhiigan walitti dhufan haraama ta’u. kanaafu, namni dubarti takka irraa harma hodhe, dubartoota kanniin hin fuudhu:

1-Dubartii nama hoosistee fi haawwan ishii

2-Intala dubartii nama hoosistee, akkasumas, intala intala ishii

3-Obboleetti dubartii nama hoosistee

4-Haadha dhiirsa dubartii nama hoosiste (soddaati ishii)

5-Obboleetti dhiirsa dubartii nama hoosiste (isaaf adaadaa waan taatuuf)

6-Intala ilma dubartii nama hoosistee (isaaf intala obboleessaa waan taatuf).

7-Obboleetti hoosisa irraa taate kana jechuun dubartii haati tee harma hoosisteedha. Akkasumas, dubartii niitin abbaa keeti hoosistedha[2]. Kanaafu, dubartii haati ofii ykn haati biddeenaa hoosiste fuudhun hin danda’amu. Yookiin haadha biraa irraa dubartii waliin hodhan fuudhun hin ta’u.

Karaan gabaaban kana itti qabatan: dhiirri tokkoo fi dubartiin takka harma dubartii takkaa hoonan isaan lamaan wal hin fuudhan. Obboleeyyan waan walii ta’aniifi. Ragaan kanaa hadiisa Bukhaarin gabaasedha:

Uqbaa bin Haaris dubartii maqaan ishii Umm Yahya bin Abi Ihaab jedhamtu fuudhe. Ergasii dubartiin gurraattin takka dhufuun akkana jette, **Isin lamaanu hoosisee jira.** Uqbaan ni jedhe, **Waa** kana Ergamaa Rabbii (SAW) itti ni hime. Innis narraa garagalee. Ergasii gara biraatin itti dhufuun waa kana itti hime. Ergamaan Rabbis ni jedhe, **[Dubartittiin] isin lamaanu hoosise osoo jettu akkamitti [niiti tee akka niititti ishii qabattaa].** Kanaafu, Ergamaan Rabbii (SAW) akka ishii hiiku ajaje. [Sahih al-Bukhari 2659](#)

Faaydaa: Sababa hoosisuutin wanti haraama ta’u dhiira hodhe san qofarratti kan daangeefamuudha. Gara firoota isaatti kan babalatu miti. Fakkeenyaaf, Ahmad haadha Faaxumaa irraa aannan hodhe haa jennu. Garuu obboleessi Ahmad aannan haadha Faaxuma hin hoone. Asitti Ahmadi fi Faaxumaan obboleeyyan walii ta’u. Garuu obboleessi Ahmad Faaxumaaf obboleessa hin ta’u. Sababni isaas, Obboleessi Ahmadii fi Faaxumaan harma tokkorraa waan hin hodhiniif. Kanaafu, Faaxumaan obboleessa Ahmadiif ajnabiyyaadha. Faaxumaan obboleessa Ahmaditti heerumu ni dandeesse. Bu’uurri hoosisuu kana: **Namoonni harma tokko irratti wal gahan obboleeyyan ta’u.** [3] Kana jechuun namoonni harma dubartii takkaa hodhan obboleeyyan ta’u.

Sharxii Hoosisuu

Kana jechuun namni tokko harma dubartii takkaa yeroo hodhuu ulaagaa akkamii yoo guutee hoosisni kuni isaa fi dubartii jidduu wal fuudhu irraa dhoowwaa?

1-Yeroo meeqa hoosifamaa?

Gaafii, Yeroo meeqa yoo hoosifamee dubartiin inni hodhee fi firoonni ishii isarratti haraama ta’an? jedhuuf aalimota jidduu garaagarummaa yaadatu jira. Gariin isaanii si’ma tokko yoo hodhe, dubartiin haraama isarratti taati jedhu. Gariin immoo si’ma sadii fi sanii oliin haraama taati. Gariin immoo si’ma shaniin haraama taati jedhu. Garuu kanniin keessaa madaala kan kaasuu, si’ma sadii fi sanii ol yoo hodhe dubartiin isarratti haraama taati[4]. Ergamaan Rabbii (SAW) akkana jedhu:

“U, ØšÜŽ ØªÜ•ØÜŽØ±Ü•Ü‘Ü Ü•ØšÜ,„Ü‘Ü ÜŽØµÜŽÜ‘Ø©Ü•Ü‘ÜŽØšÜ,„Ü‘Ü ÜŽØµÜŽÜ‘ØªÜŽØšÜ†Ü•

âž|Dhiigan haraama kan taâ€™TM an torba: Haawwan, obbollettiwwan, intaloota, adaadota, haboowwan, intala obboleessaa fi intala obboleetti ofii. (Haboowwan jechuun obboleettiwan haadhaa jechuudha.)
 âž|Hoosisuun haraama kan taâ€™TM an, dubartii nama hoosistee fi dubartii waliin harma tokko hodhan. Dubartiin nama hoosiste akka haadhatti ilaallamti. Kanaafu, ishii fi firoota dhiigaa ishii fuudhun hin dandaâ€™TM amu.

âž|Dubartiin harma tokkorraa waliin hodhan obboleetti namaaf taati. Kanaafu, ishii fuudhun hin dandaâ€™TM amu. Yoo nama dura harma tokko hoote ykn nama booda hoote ykn altokkotti waliin hodhan obboleetti namaaf taati. Buâ€™TM uurri Hoosisuu kana: â€œ***Namoonni harma dubartii takkaa hodhan obboleeyyan taâ€™TM u.â€™***•

âž|Garuu hoosisni yeroo daaâ€™TM imumma guâ€™TM uun dura wagga lama keessatti kan adeemsifame taâ€™TM uu qaba.

In sha Allah kutaa itti aanu keessatti dubartoota soddummaan haraama taâ€™TM an ni ilaalla. Wa billahi tawfiiq.

Kitaabban Wabii

[1] [Sahih Fiqhu Sunnaah](#) -Jiildi 3, fuula 77-78 , Abu Maalik

[2] Tafsiira Qurxubi 6/185

[3] Sahiih Fiqhu sunnaah, jiildi 3, fuula 82, Abu Maalik

[4] [al-Fiqhul Waadih](#) -J.2, fuula 76, Fiqhu sunnaah-fuula 2/186

[5] Fiqhu sunnaah 2/189, Sayyid Saabiq

[6] Sahiih Fiqhu sunnaah 3/88

[Concise Presentation of the Fiqh](#)â€“ fuula 392

Date Created

December 18, 2018

Author

admin